

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82618,Rogalinski-Jozef.html>
2022-09-30, 08:40

Rogaliński Józef

ROGALIŃSKI Józef (20 XI 1728, Jurkowo, pow. kościański – 6 XI 1802, Poznań), fizyk, pedagog. Pochodził ze szlachty, był synem Antoniego i Heleny Rogalińskiej.

Uczył się w jezuickim kolegium w Poznaniu i tam przypuszczalnie też studiował w 1744–46 filozofię z matematyką. W VIII 1746 wstąpił do zakonu jezuitów. Odbywał nowicjat w Krakowie, a potem w Jarosławiu w 1748–51 studiował komentarze do pism Arystotelesa oraz matematykę pod kierunkiem F. Grodzickiego. Był nauczycielem w Brześciu n. Bugiem, Toruniu i Kaliszu.

Jesienią 1754 wyjechał na studia teologiczne do Rzymu i tam poznał sławnego Rudjera Boscovicha. W 1759 udał się do Paryża, gdzie studiował matematykę, fizykę doświadczalną i astronomię w jezuickim Collège Louis-Le-Grand. Spośród wykładowców paryskich największy wpływ na R. wywarł sławny Jean-Antoine Nollet.

Po ośmiu latach studiów za granicą R. wrócił w 1762 do Poznania i założył tam nowoczesny „gabinet” z licznymi przyrządami fizycznymi, które zakupił dzięki hojnemu wsparciu królowej Marii Leszczyńskiej. Stworzył też obserwatorium astronomiczne, w którym zaczął prowadzić obserwacje. We IX 1762 rozpoczął pierwsze w Polsce regularne wykłady publiczne ilustrowane doświadczeniami. Cieszyły się one wielkim powodzeniem. Wkrótce R. opracował książkę *Doświadczenia skutków rzeczy pod zmysły podpadających na publicznych posiedzeniach w szkołach poznańskich S.J. na widok wystawione i wykładane*. Pierwsza księga tego dzieła ukazała się w Poznaniu w 1765, została szybko wyczerpana i wydano ją ponownie w 1771. Następne trzy księgi (tomy) wyszły drukiem kolejno w latach 1767, 1770 i 1776. Całość obejmowała ponad 2200 stron, z tym, że ponad połowę ostatniej księgi zajmował wykład sztuki

wojskowej, oryginalny pomysł R.

Wykłady i książkę R. wzorował na słynnym sześciotomowym dziele Nolleta *Leçons de physique experimentale*. Podręcznik R. – pomijając wspomniany wykład sztuki wojskowej – był jednak ograniczony w zasadzie do szeroko pojętej mechaniki i nie obejmował zjawisk cieplnych, elektrycznych, magnetycznych i optycznych. Był też rozwlekły i przegadany w porównaniu ze znacznie krótszym objętościowo, ale obejmującym całą ówczesną fizykę podręcznikiem J. H. Osińskiego.

Chociaż R. miał do dyspozycji doskonale wyposażone laboratorium – podziwiał je np. L. Euler podczas przejazdu przez Poznań w 1766 – wykorzystywał je jednak tylko do celów dydaktycznych. Nie miał chyba pomysłów na prowadzenie pracy badawczej. Wydał tylko w 1766 pod nazwiskiem swego ucznia – S. Turno – broszurę *O dziwnych bursztynowania skutkach*. W 1769 i w 1777 odwiedzał Gdańsk, gdzie w dyskusjach z członkami aktywnego naukowo Societas Physicae Experimentalis przypuszczalnie szukał ewentualnych wskazówek.

R. miał ambitny projekt założenia Akad. Poznańskiej w kolegium pojezuickim. KEN zmodyfikowała ten plan, dążąc do utworzenia Akad. Wielkopolskiej z połączenia Akad. Lubrańskiego i kolegium pojezuickiego. Jednak ten ambitny plan nie doczekał się realizacji, szkoły zostały połączone tylko w szkołę wydziałową i podporządkowane Szkole Głównej Koronnej. R. współpracował z KEN, wizytował liczne szkoły, a wezwany przez nią do Warszawy wygłosił 5 X 1778 kazanie na rozpoczęcie sejmiku. Nie doczekał się jednak urzędu biskupiego, na który liczył.

R. był jednym z czołowych reformatorów życia umysłowego w Polsce. Jego wielką zasługą, podobnie jak innych autorów ówczesnych polskich podręczników, jest także opracowanie polskiej nomenklatury fizycznej.

PSB (B. Natoński).

M. Bąk: *Powstanie i rozwój polskiej terminologii nauk ścisłych*,

Wrocław-Warszawa 1984; F. Chłapowski: *Józef Rogaliński, uczoney poznański czasów Oświecenia, fizyk, astronom, pedagog*, Poznań 2007 (reedycja pracy z 1902 z uzupełnieniami); T.M. Nowak: *Prawidła całej sztuki wojennej w ujęciu Józefa Rogalińskiego SJ z 1776 roku*, s. 339-356, [w:] *Wkład jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej obojga narodów i pod zaborami*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Kraków-Warszawa 2004.

Andrzej Kajetan Wróblewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)